

Ι. Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Από τη Ρώμη στη Νέα Ρώμη

Όροι-κλειδιά της ενότητας

Ίδρυση Κωνσταντινούπολης, χρυσό νόμισμα, Χριστόγραμμα, διάταγμα των Μεδιολάνων, οικουμενική σύνοδος της Νίκαιας.

Το Βυζάντιο συνδέει την ύπαρξή του με το έργο του ρωμαίου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Α'. Ο μεγάλος αυτός ηγέτης, για να ανορθώσει το κράτος που κλονιζόταν, πήρε τα ακόλουθα μέτρα:

- Ίδρυσε ένα νέο διοικητικό κέντρο στην Ανατολή, την Κωνσταντινούπολη.

- Αναγνώρισε το δικαίωμα άσκησης της χριστιανικής λατρείας.

- Καθιέρωσε στη διοίκηση τη διάκριση της πολιτικής από τη στρατιωτική εξουσία.

- Έκοψε και έθεσε σε κυκλοφορία ένα πολύ σταθερό χρυσό νόμισμα.

α. Ίδρυση Κωνσταντινούπολης

Όταν ο Κωνσταντίνος νίκησε το Λικίνιο, αύγουστο του ανατολικού τμήματος του κράτους και έμεινε μονοκράτορας (324), αποφάσισε να ιδρύσει ένα νέο διοικητικό κέντρο στη θέση του αρχαίου Βυζαντίου, πόλης που είχε μοναδική γεωπολιτική θέση, αφού βρισκόταν στο σταυροδρόμι της Ασίας και της Ευρώπης, του Ευξείνου Πόντου και της Μεσογείου, και μεγάλη εμπορική σημασία..

Η απόφαση αυτή υπαγορεύτηκε από τους ακόλουθους κυρίως λόγους:

- Η Ανατολή διέθετε, σε αντίθεση με τη Δύση, **ακμαίο πληθυσμό** και **οικονομία**.

- Οι **Χριστιανοί**, στους οποίους ο Κωνσταντίνος Α' στηρίχτηκε πολιτικά, ήταν **πολυπληθέστεροι** στην Ανατολή.

- Οι μεγάλες πόλεις της Ανατολής υπέφεραν από **θρησκευτικές συγκρούσεις**.

- Από το Βυζάντιο **μπορούσε να αποκρούσει** ευκολότερα τους Γότθους (στο Δούναβη) και τους Πέρσες (στον Ευφράτη).

Ο αυτοκράτορας ανοικοδόμησε το Βυζάντιο σύμφωνα με το ρυμοτομικό σχέδιο της Ρώμης. Προίκισε την πόλη με νέα τείχη, επιβλητικές λεωφόρους και το **φόρουμ** (πλατεία) του **Κωνσταντίνου**. Τη στόλισε με λαμπρά έργα τέχνης, το **Ιερόν Παλάτιον**, το κτίριο της Συγκλήτου και άλλα δημόσια κτίρια: εκκλησίες, λουτρά και δεξαμενές.

Η οικοδόμηση της Κωνσταντινούπολης

Ο Κωνσταντίνος έχτισε ένα μεγάλο ανάκτορο και έναν θαυμάσιο Ιππόδρομο και έστρεψε δυο στοές, δηλαδή σκεπαστούς δρόμους, για το εμπόριο.

Ονόμασε την πόλη Νέα Ρώμη. Έπειτα πάλι έφτιαξε τις ένδοξες εκκλησίες: τη Μεγάλη Σοφία, τους Αγίους Αποστόλους και την Αγία Ειρήνη, τον Άγιο Μώκιο και τον Αρχάγγελο Μιχαήλ.

Έστρεψε και μια θαυμαστή πορφυρή κολόνα. Τρία χρόνια έκαναν τα πλοία να τη φέρουν από τη Ρώμη στη Βασιλεύουσα, γιατί ήταν πολύ μεγάλη και βαριά, και έναν ολόκληρο χρόνο έκαναν να την πάνε από την θάλασσα ως την πλατεία [...]. Στην κορφή της έστρεψε ένα άγαλμα που το έφεραν από την Ηλιούπολη της Φρυγίας και είχε γύρω στο κεφάλι εφτά ακτίνες. Επίσης έφερε κι άλλα υπέροχα πράγματα από πολλές χώρες και πόλεις.

Το ρωσικό χρονικό του Νέστορα Ισκεντέρη, απόδ. Μ. Αλεξανδρόπουλος, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1978, 33-34.

Η Κωνσταντινούπολη προσωποποιημένη δείχνει τον ανδριάντα του Κωνσταντίνου ως «Ανίκητου Ήλιου». «Πεουτιγγέριος Πίναξ» (Βιέννη, Αυστριακή Εθνική Βιβλιοθήκη).

Στις 11 Μαΐου 330 ολοκληρώθηκε η πρώτη φάση των εργασιών και τελέστηκαν τα εγκαίνια της πόλης, η οποία έλαβε το όνομα του ιδρυτή της (**Κωνσταντινούπολη**). Έκτοτε και για αιώνες την ημέρα αυτή γιορτάζονταν τα γενέθλιά της.

Η Κωνσταντινούπολη ή Νέα Ρώμη βαθμιαία απέκτησε χαρακτηριστικά χριστιανικής πόλης, αφού οικοδομήθηκαν εκεί πολλές εκκλησίες. Παράλληλα η πόλη αναπτύχθηκε ραγδαία: στις αρχές του 5ου αι. ο πληθυσμός της είχε αυξηθεί σε 150.000 ψυχές περίπου, ενώ στα χρόνια του αυτοκράτορα Ιουστινιανού Α' (527-565) αριθμούσε 300.000 κατοίκους, σύμφωνα

Η συνοικία της Κωνσταντινούπολης Συκεαί (Πέραν ή Γαλατάς). Βιβλίο της Εκστρατείας του Σουλεϊμάν.
Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κωνσταντινούπολης.

Σαν ακρίδες πέφταν οι λαοί,/ Μέλισσες εκεί λαοί πετούσαν,/και ήτανε, πανώρια, δυο γιαλών αφροκάμωτη νεράιδα,/ κι ήσουν Εσύ, Πόλη, ω Πόλη! Και ήτανε της γης το περιβόλι. Κ. Παλαμάς, Ο δωδεκάλογος του Γύφτου.

με τους μετριοτέρους υπολογισμούς. Έτσι η Νέα Ρώμη, μέσα σε δύο αιώνες ξεπέρασε το πρότυπό της, δηλαδή την Παλαιά Ρώμη.

β. Θρησκευτική πολιτική

Οι οπαδοί του Χριστιανισμού συγκροτούσαν τη δυναμικότερη πληθυσμιακή ομάδα της Ανατολής. Η νέα αυτή θρησκεία φαινόταν ότι μπορούσε να αποκαταστήσει την κλονισμένη ενότητα του Ρωμαϊκού Κράτους.

Για το λόγο αυτό ο Κωνσταντίνος έδειξε ευνοϊκή στάση προς τον Χριστιανισμό. Συγκεκριμένα μετά τη νίκη του επί του Μαξεντίου (312) μετέφερε το μονόγραμμα του Χριστού (**Χριστόγραμμα**), σημαντικό χριστιανικό σύμβολο, από τη στρατιωτική σημαία (λάβαρων) στα νομίσματά του και εξέδωσε νόμους ευνοϊκούς για τους Χριστιανούς.

Πάντως η σθεναρή αντίσταση των οπαδών της αρ-

χαίας θρησκείας που εντοπίζονται τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση, ιδίως στους κόλπους της συγκληπτικής αριστοκρατίας της Ρώμης, δεν επέτρεψε στον Κωνσταντίνο να υιοθετήσει μια καθαρή θρησκευτική στάση ως το τέλος της ζωής του.

Το **Διάταγμα των Μεδιολάνων** που βασίστηκε σε συμφωνία του Κωνσταντίνου και του Λικίνιου (313), αναγνώρισε στους Χριστιανούς ελευθερία άσκησης της λατρείας τους και έτσι εξίσωσε τα δικαιώματά τους με αυτά των άλλων θρησκειών του Ρωμαϊκού Κράτους. Οι διωγμοί Χριστιανών πάντως έπαυσαν εντελώς, μόνο όταν ο Κωνσταντίνος έγινε μονοκράτορας στο Ρωμαϊκό Κράτος (324).

Ένα χρόνο αργότερα (325) ο Κωνσταντίνος συγκάλεσε στη **Νίκαια της Βιθυνίας** σύνοδο (συνέδριο) επισκόπων απ' όλες τις επαρχίες του Οικουμενικού Ρωμαϊκού Κράτους γι' αυτό η σύνοδος ονομάστηκε οι-

Αργυρό νόμισμα με το Χριστόγραμμα (στο επάνω μέρος της περικεφαλαίας του Κωνσταντίνου) και την ένσταυρη σφαίρα, σύμβολο της εκχριστιανισμένης ρωμαϊκής οικουμένης. Μόναχο, Νομισματική Συλλογή.

κουμενική. Η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος διατύπωσε τη διδασκαλία της Εκκλησίας έναντι των αιρέσεων που είχαν ήδη εμφανισθεί. Έκτοτε έγιναν πολλές τέτοιες σύνοδοι. Η σύγκλησή τους είχε σκοπό την ειρήνευση της Εκκλησίας και, κατ' επέκταση την ειρήνευση της αυτοκρατορίας.

Θρησκευτική στάση του Κωνσταντίνου

Ο Κωνσταντίνος Α΄ [...] έγινε Χριστιανός μόλις το χρόνο που πέθανε. Κατά τη διάρκεια της ζωής του παρέμεινε Ανώτατος Αρχιερέας (ανώτατος αξιωματούχος της ρωμαϊκής θρησκείας) και χρησιμοποιούσε τις εκφράσεις Ημέρα του Ήλιου και Ανίκητος Ήλιος, που, την περίοδο αυτή, συνήθως εννοούσαν τον θεό των Περσών, τον Μίθρα, του οποίου η λατρεία είχε διαδοθεί σε όλη την αυτοκρατορία [...]. Είναι βέβαιο ότι ο Κωνσταντίνος υπήρξε υποστηρικτής της και ότι κληρονόμησε την αφοσίωσή του αυτή από την οικογένειά του. Πιθανόν ο Ανίκητος Ήλιος ήταν ο Απόλλων.

A. A. Vasiliev, *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, 324-1453*, Αθήνα 1954, 70.

Ερωτήσεις

1. Με αφορμή την εικόνα του Γαλατά και το ποίημα του Παλαμά και με τη βοήθεια του χάρτη και της αφήγησης συζήτησε με τους συμμαθητές σου τα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής θέσης και τον ιστορικό ρόλο που διαδραμάτισε η Πόλη ανά τους αιώνες.
2. Ποια κτίσματα της Κωνσταντινούπολης υπογραμμίζουν τη σχέση της με τη Ρώμη και ποια το χριστιανικό της χαρακτήρα; Ποιο κτίσμα τέλος παραπέμπει στον ιδρυτή της;
3. Η Ύστερη Αρχαιότητα χαρακτηρίζεται από τη συνύπαρξη και αλληλεπίδραση πολλών θρησκειών μέσα στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (**συγκρητισμός**). Πώς επηρέασε το φαινόμενο αυτό την προσωπική περίπτωση του Κωνσταντίνου Α΄, σύμφωνα με το τελευταίο παράθεμα;

